

Πόσο εφικτή είναι η κοινωνία του ανθρώπου με το Θεό; (Δημήτρης Ιωάννου)

/ [Πεμπτούσία](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bitly.com/2cme4jV>]

Το να «κοινωνήσει» κάνεις του Θεού δεν σημαίνει να έχει απλώς ένα υψηλό ηθικό πρότυπο. Σημαίνει να έχει ρεαλιστική επαφή με τον ίδιο τον Θεό. Η ύπαρξη του Θεού είναι τέλεια και πλήρης καθ' αυτήν, κατά τους βυζαντινούς θεολόγους, χωρίς να υπάρχει κάποια έλλειψη μέσα στην Θεότητα. Το μυστήριο της Ενανθρώπησης, όμως, μυστήριο της υπερούσιας αγάπης του Θεού, έγινε η αιτία ο Θεός και ο άνθρωπος να έχουν αληθινή «κοινωνία». Και φυσικά, όταν λέμε «κοινωνία», εννοούμε την δυνατότητα όλων μας να «θεωθούμε». Ο Μέγας Αθανάσιος κάπου γράφει ότι «ο Θεός έγινε άνθρωπος για να γίνουμε εμείς Θεοί» – και αυτό δεν είναι μια απλή ρητορική έκφραση. Δεν θέλουμε να γίνουμε απλώς «καλοί», να τηρούμε τα «καθήκοντά» μας, δεν μας αφορά ένας τέτοιος καθωσπρεπισμός, ενδιαφερόμαστε για την πληρότητα της Θείας Ζωής – και αυτή πιστεύουμε ότι μπορεί να μας μεταδοθεί. Αυτή είναι, πάντα στον απόηχο της Χαλκηδόνας, η βασική διδασκαλία του Αγίου Μαξίμου – αυτή είναι μέχρι το τέλος η γραμμή της βυζαντινής θεολογίας.

Το μέγα ερώτημα, ωστόσο, από φιλοσοφικής απόψεως, είναι: μπορεί στ' αλήθεια ο άνθρωπος να σχετιστεί με το Θεό; Δεν θα μας απασχολήσουν εδώ αντιρρήσεις «λογικού» τύπου, που όλως παραδόξως αναβιώνουν τις πολύ γνωστές αντιρρήσεις διαφόρων αντιπάλων της ορθόδοξης σκέψης των πρώτων αιώνων –αυτές τις θεωρούμε ήσσονες. Η όλη αντιπαράθεση θα γίνει στο ηθικό πεδίο – ο ρεαλισμός του ηθικού βίου που ο Μάξιμος προτείνει, αυτός ο καθαρά γήινος ηθικός προβληματισμός του – παρά την «υπερβατικότητα» της θεολογίας του, θα δώσει, ελπίζουμε, την απάντηση...[2]

Υπάρχει λοιπόν ο άνθρωπος, ο κόσμος, και φυσικά ο Θεός. Και ο άγιος Μάξιμος κηρύσσει ότι καθένας από μας πρέπει να γνωρίσει τον Θεό, να «θεωθεί». Ωστόσο, πολύ συχνά, αντί για τον όρο «άνθρωπος», χρησιμοποιεί τους όρους «ψυχή» ή «νους».

Μπορεί να νομίσει κανείς ότι αυτό δεν έχει και μεγάλη σημασία, αλλά δεν είναι έτσι. Ο άγιος Μάξιμος πιστεύει ότι υπάρχει πραγματικά η ψυχή –κοινός τόπος βέβαια για κάθε ορθόδοξο ή και ετερόδοξο χριστιανό-, αλλά επίσης ισχυρίζεται ότι υπάρχει πραγματικά και «νους». Σχετικά με τον όρο αυτό μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής: α) είναι κοινότατος στην βυζαντινή θεολογία, και ιδίως την ασκητική, με την οποία είναι παντελώς εξοικειωμένος ο Ομολογητής και β) χρησιμοποιείται κατά κόρον σήμερα («mind») στην αναλυτική φιλοσοφία, για να σημάνει την «ψυχή», με την έννοια όμως και μόνο της «συνείδησης», καθώς η πλειονότητα των αναλυτικών φιλοσόφων δεν πιστεύει ότι υπάρχει αυτό που στα αγγλικά λέγεται “soul”(=ψυχή) . Και είναι τελείως βασικό εδώ, στα πλαίσια της όλης φιλοσοφίας του Ομολογητή, να κατανοήσουμε την σημασία του όρου «νους» στην θεολογία, να βεβαιωθούμε ότι αυτός πράγματι υπάρχει, ότι δεν ταυτίζεται με την «συνείδηση» (η οποία είναι προϊόν του), αλλά ούτε και με την ψυχή, μολονότι είναι μέρος αυτής. Περιττεύει εδώ κάθε προσπάθεια να αποδείξουμε ότι όντως υπάρχει «ψυχή», μολονότι άφθονοι φιλόσοφοι επιχειρηματολογούν κατά αυτής της άποψης, και θα επικεντρωθούμε μόνο στην σημασία του όρου «νους», που είναι σημαντικότερη.

Ο «νους» λοιπόν στην βυζαντινή σκέψη, φιλοσοφία μαζί και θεολογία, θεωρείται ως μια πραγματική οντότητα. Το θέμα επεξεργάστηκε με εντυπωσιακό τρόπο ο περισσότερο φιλόσοφος από όλους τους Καππαδόκες, ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης στο έργο του «Διάλογος Περί Ψυχής και Αναστάσεως»[3], όπου δίνει πληθώρα επιχειρημάτων, αλλά δυστυχώς εδώ είναι αδύνατον να αναπαράγουμε αυτή την επιχειρηματολογία του[4] .

(συνεχίζεται)

[1] Η πλάνη αυτή αναβίωσε στην ευρωπαϊκή φιλοσοφία με την φιλοσοφία του Καντ, όπου η κατεξοχήν μορφή «υπερβατικότητας» του υποκειμένου, μετοχής δηλαδή σε ό,τι θα λέγαμε θεολογικά «θεία ζωή», είναι η ηθική συνέπεια και η συμμόρφωση στο ιδιάζον για τον προτεσταντισμό «καθήκον».

[2] Κριτήριο της ορθότητας ή όχι μιας θεωρίας, μάλλον μιας διδασκαλίας, στους αρχαίους Έλληνες, ήταν ,όπως μας πληροφορεί ο Χ. Γιανναράς (στο βιβλίο του «Εισαγωγή στη Φιλοσοφία»), αν αυτή μπορούσε να συμβάλει στο να «αληθεύει» ο βίος. Πιο απλά, η αλήθεια δεν ήταν ζήτημα νοησιαρχικής συλλογιστικής, αλλά συμμόρφωση με το μην βαθύτερη, οντική , ηθική και προπαντός αισθητική («κάλλος») πραγματικότητα του κόσμου, μια λέξη που στα αρχαία ελληνικά σήμαινε αλλιώςτε «στολίδι».

[3] Άπαντα Αγ. Γρηγορίου Νύσσης, Εκδ. Γρηγόριος ο Παλαμάς, 1979, τ.1, σελ.210-385 (μετ. Αθηναγόρα Κοκκινάκη)

[4] Συν Θεώ αυτό σκοπεύουμε να είναι το θέμα μιας επόμενης μελέτης.